

*Daniel Koteluk*

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna  
w Czerwińsku

## BISKUP GORZOWSKI TEODOR BENSCH W ŚWIETLE MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH W LATACH 1956-1958

Teodor Bensch urodził się 13 marca 1903 r. w Buku, jako syn technika dentyścycznego Józefa i matki Kazimiery z domu Trzcińskiej. Mimo przedwczesnej śmierci rodziców ukończył: szkołę podstawową w Bruczkowie oraz gimnazjum początkowo w Grodzisku Wlkp., a następnie w Poznaniu i Lesznie. W 1927 r. uzyskał tytuł magistra prawa po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Poznańskim na wydziale prawno-ekonomicznym<sup>1</sup>. Po święceniach przyjętych w 1932 r. w Poznaniu kontynuował studia w Lublinie i Rzymie. W czasie II wojny światowej brał udział w tajnym nauczaniu w okupowanym kraju. Po jej zakończeniu, podobnie jak w 1937 r., objął stanowisko zastępcy profesora prawa kanonicznego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim<sup>2</sup>. Mianowano go administratorem apostolskim dla diecezji warmińskiej 15 sierpnia 1945 r.<sup>3</sup> Na ten temat w następujący sposób wypowiedział się po latach ks. Piotr Mazurek:

Razu pewnego będąc na dworcu kolejowym, spotkałem tam ks. Benschę znanego mi z Lublina. Był on obładowany walizkami i prosił mnie, bym mu pomógł znaleźć jakiś nocleg, bo jedzie już tydzień z Lublina i jest ogromnie zmęczony. Zaproponowałem mu nocleg u siebie. Udaliśmy się więc do mojej willi. Ks. Bensch powiedział, że jak się prześni, to mi wyjawi cel swojego przyjazdu do Olsztyna. Nazajutrz oznajmił mi, że jest mianowany administratorem diecezji warmińskiej. Udaliśmy się razem do kościoła Św. Jakuba, przedstawiłem go ks. Hanowskiemu. Wiadomość ta zaskoczyła go, ale niezwłocznie okazał mu szacunek. Ks. Bensch zatrzymał się u mnie przez

<sup>1</sup> Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej APZG), sygn. 3012, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, Wydział do Spraw Wyznań (dalej PWRN, WdSW), Życiorys sporządzony przez Teodora Benschę w dniu 29 kwietnia 1955 r. w Warszawie; P. Socha, *Biskup dr Teodor Bensch – pierwszy Biskup Gorzowski*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorza Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, red. P. Socha, przy współpracy Z. Leca, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, s. 71-72.

<sup>2</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, Kwestionariusz dla osób piastujących duchowne stanowiska kościelne, Warszawa, 29 kwietnia 1955 r.; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 25.

<sup>3</sup> L. Grzebień, *Bensch Teodor (1903-1958)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich 1918-1981*, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 97; J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997, s. 40.

kilka dni, dopóki nie urządziliśmy mu mieszkania na plebani ks. Hanowskiego. Tam też zaczął swoje urzędowanie pierwszy polski administrator diecezji warmińskiej<sup>4</sup>.

Administrator okazał się nie tylko doskonałym organizatorem życia religijnego w diecezji, ale zajął się gorliwie również gromadzeniem wydobywanych z rumowisk archiwaliów i książek, które trafiły do Olsztyna, gdzie w 1946 r. z jego inicjatywy powołano niższe, a w 1949 r. wyższe seminarium duchowne<sup>5</sup>. 26 stycznia 1951 r. został wydalony przez władze komunistyczne z diecezji. W tej sytuacji do 1956 r. pracował w Sekretariacie Prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego<sup>6</sup>. W kontaktach z przedstawicielami warszawskiej państwowej administracji wyznaniowej, mając na uwadze dobro Kościoła katolickiego, starał się, jak to określono, być małomówny<sup>7</sup>. To tłumaczy, dlaczego urzędnicy ci uważali go za wiernego wykonawcę „poleczeń Watykanu i hierarchii kościelnej”<sup>8</sup>. W istocie tak było, ponieważ wcześniej, czyli 26 kwietnia 1951 r., otrzymał od papieża Piusa XII nominację na biskupa w Gorzowie Wlkp. Z zachowaniem dyskrecji konsekrację biskupią przyjął 21 września 1954 r.<sup>9</sup>

Objęcie stanowiska I sekretarza Komitetu Centralnego PZPR jesienią 1956 r. przez Władysława Gomułkę, a także zainicjowane przez niego taktyczne i, jak się później okazało, przejściowe ustępstwa na rzecz Kościoła katolickiego umożliwiły 1 grudnia tego roku mianowanie przez kardynała Stefana Wyszyńskiego Teodora Bensch biskupem w Gorzowie Wlkp. Pięć dni później nastąpiło przejęcie rządów w ordynariacie gorzowskim przez niego za pośrednictwem pełnomocnika i wikariusza generalnego ks. dra Władysława Sygnatowicza<sup>10</sup>. Ingres biskupa Teodora Bensch do katedry gorzowskiej odbył się 16 grudnia 1956 r.<sup>11</sup> Dzień później kierownik Wydziału do Spraw

<sup>4</sup> P. Mazurek, *Byłem kapelanem 1 Armii Wojska Polskiego*, [w:] *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych 1939-1945*, red. J. Humeński, Warszawa 1974, s. 193. W artykule zachowano oryginalną pisownię cytowanych źródeł.

<sup>5</sup> *Sprawozdanie Kard. A. Hlonda, Prymasa Polski dla Watykańskiego Sekretariatu Stanu w sprawie administracji kościelnej na Ziemiach Odzyskanych*, Warszawa, 24 października 1946, [w:] *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 1: 1945-1959, oprac. P. Raina, Poznań 1994, s. 51-52; A. Szorc, *Dzieje diecezji warmińskiej (1243-1991)*, Olsztyn 1991, s. 118.

<sup>6</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, *Życiorys...*; A. Szorc, *Bensch Teodor*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, t. 2, Lublin 1976, s. 276; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa-Katowice 2009, s. 174-175.

<sup>7</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, Notatka z przeprowadzonej rozmowy z ks. Bensch Teodorem, Warszawa, 27 kwietnia 1955 r.

<sup>8</sup> *Ibidem*, Charakterystyka, 27 marca 1956 r.

<sup>9</sup> G. Wejman, *Organizacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1972*, Szczecin 2009, s. 639.

<sup>10</sup> T. Ceynowa, D. Śmierchalski-Wachocz, G. Wejman, *Kalendarium Kościoła gorzowskiego w latach 1945-1972*, [w:] *Kalendarium Kościoła na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945-2005*, red. G. Wejman, Szczecin 2007, s. 113; B. Fijałkowska, *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*, t. 2, cz. 1: 1956-1963, Olsztyn 2000, s. 28; W. Urban, *Duszpasterska siejba kapłanów-repatriantów na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945-1970*, Wrocław 1972, s. 93.

<sup>11</sup> Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 47/417, Urząd do Spraw Wyznań, Notatka z przebiegu powitania Biskupa Bensch, grudzień 1956 r.; R. Marek, *Kościół rzymskokatolicki wobec*

Wyznań (WdSW) w Zielonej Górze Stanisław Jabłoński<sup>12</sup> przystąpił do gromadzenia wiadomości na temat tego duchownego będących w dyspozycji państwowej administracji wyznaniowej w Warszawie. W jednym z pism wystosowanym przez niego zawarto znamiennej informację „założyć teczkę”. Oznacza to, że funkcja inwigilacyjna wobec przedstawicieli Kościoła katolickiego, podobnie jak w poprzednich latach, nadal była w działalności wspomnianego urzędu aktualna. Początkowo urzędnicy nie byli dobrze zorientowani w powierzonym zadaniu, ponieważ błędnie podawali, że biskup miał na imię Jan<sup>13</sup>.

W dniu 19 grudnia 1956 r. w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Zielonej Górze odbyło się spotkanie jej przewodniczącego Jana Lembasa<sup>14</sup>, sekre-

*Ziem Zachodnich i Północnych*, Warszawa 1976, s. 83-85; Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003, s. 141.

<sup>12</sup> Stanisław Jabłoński – urodził się 8 maja 1909 r. w rodzinie robotniczej. Po ukończeniu nauki w szkole powszechnej i doksztalczącej szkoły zawodowej jako szesnastolatek podjął pracę w Zakładach Ostrowieckich, gdzie zdobył zawód ślusarza i spawacza. Po ukończeniu służby wojskowej w Warszawie w latach 1930-1932 został bezrobotnym. W 1935 r. zatrudniono go ponownie we wspomnianej fabryce. W latach 1937-1939 pracował w Mikołowskiej Fabryce Maszyn koło Katowic. Brał udział w kampanii 1939 r. W jej trakcie w okolicach Lwowa został rany. Po opuszczeniu szpitala w Łucku wrócił do rodzinnych Częstocic. Wiosną 1940 r. zasilili szeregi Związku Walki Zbrojnej w Ostrowcu Świętokrzyskim. Rok później podjął pracę w Zakładach Ostrowieckich jako ślusarz-spawacz, a w 1942 r. wstąpił do Gwardii Ludowej, gdzie awansował do stopnia podporucznika. W lipcu 1943 r. został członkiem Komitetu Dzielnicowego Polskiej Partii Robotniczej (PPR) w Ostrowcu Świętokrzyskim. Od lipca 1944 r. należał do I Brygady Armii Ludowej im. Ziemi Kieleckiej. Po zakończeniu II wojny światowej w latach 1945-1946 był on szefem Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego kolejno w Ostrowcu Świętokrzyskim, Busku Zdroju i Oleśnicy. W maju 1946 r. został I sekretarzem Komitetu Powiatowego (KP) PPR w Oleśnicy, a następnie II sekretarzem KP Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Od sierpnia 1949 r. przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej (PRN) w Oleśnicy. W połowie 1950 r. sprawował funkcję sekretarza Prezydium PRN w Głogowie, a w 1951 r. był przewodniczącym Prezydium PRN w Skwierzynie. Następnie pełnił stanowisko kierownika wojewódzkiej administracji wyznaniowej przy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. W 1968 r. uzyskał rentę specjalną. Zmarł 10 kwietnia 1982 r., APZG, sygn. 2911, PWRN, WdSW, Powstanie i działalność Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium WRN w Zielonej Górze w latach 1950-1963; M. Pietrzak, *Jabłoński Stanisław (1909-1982)*, [w:] *Lubuski słownik biograficzny*, red. H. Szczegółka, Zielona Góra 1984, s. 80-83.

<sup>13</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, Kierownik WdSW Stanisław Jabłoński do WdSW Prezydium Stołecznej Rady Narodowej w Warszawie, Zielona Góra, 17 grudnia 1956 r.; K. Kąkol, *Spożycie „pogromcy” Kościoła*, Olsztyn 1994, s. 10; T. Dzwonkowski, *Wydarzenia zielonogórskie w 1960 roku. Anatomia konfliktu*, [w:] *Wydarzenia zielonogórskie w 1960 roku*, red. T. Dzwonkowski, Poznań-Warszawa-Zielona Góra 2010, s. 39-40.

<sup>14</sup> Jan Lembas – urodził się 16 maja 1914 r. w podkrakowskiej miejscowości Swoszowice, w rodzinie robotniczej. Po zakończeniu nauki w gimnazjum podjął w 1932 r. pracę w Towarzystwie Ubezpieczeniowym „Feniks” w Krakowie, najpierw jako woźny, a następnie pracownik umysłowy. Uczestnik kampanii 1939 r. W latach 1940-1945 był zatrudniony w kilku przedsiębiorstwach Krakowa w charakterze pracownika fizycznego. Po wojnie już jako pracownik administracji partyjno-państwowej ukończył studia w Wyższym Studium Prawa Administracyjnego we Wrocławiu. Od 1952 r. był sekretarzem Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. W latach 1956-1973 sprawował urząd przewodniczącego Prezydium WRN w Zielonej Górze. Od 1973 r. w okresie siedmiu lat, do czasu przejścia na emeryturę, Jan Lembas pracował jako wojewoda zielonogórski. W latach 1956-1980 był członkiem Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Zielonej Górze. Zmarł

tarza Henryka Korwela i kierownika WdSW Stanisława Jabłońskiego z biskupem i kanclerzem Kurii Marianem Kumali. Duchownemu udało się przekonać Jana Lembasa do wyrażenia zgody na powrót do parafii pw. św. Jadwigi usuniętego w 1953 r. przez władze komunistyczne ks. Kazimierza Michalskiego. Poza tym zachował on dystans wobec deklarowanego przez rządzących przyzwolenia na powrót nauki religii do szkół<sup>15</sup>. W trakcie kolejnej tego rodzaju rozmowy biskup zabiegał u urzędników 6 grudnia 1957 r. o poparcie postulatów m.in. „odbudowy kościołów w Kostrzynie, Strzelcach Krajeńskich, Torzymiu”<sup>16</sup>.

Wprowadzenie w życie „Dekretu z 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzeniu stanowisk kościelnych”<sup>17</sup> w miejsce bardziej restrykcyjnego uregulowania z 9 lutego 1953 r. umożliwiło gorzowskiemu rządcy kościelnemu, z pomocą ks. Władysława Sygnatowicza, uporanie się z duchownymi, którzy w wyniku poparcia władz komunistycznych obejmowali w poprzednim okresie nierzadko eksponowane stanowiska kościelne<sup>18</sup>. Zmiany personalne nastąpiły m.in. w Czerwieńsku, Kłodawie, Wschowie i Zielonej Górze<sup>19</sup>.

---

6 maja 2000 r. w Zielonej Górze, M. Pietrzak, *Jan Lembas – wieloletni przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, wojewoda zielonogórski (1914-2000)*, „Studia Zielonogórskie” 2001, t. 7, s. 287-292.

<sup>15</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, Notatka z przeprowadzonej rozmowy z Biskupem Benchem w dniu 19 grudnia 1956 r. w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze; R. Kufel, *Zarys dziejów parafii p. w. św. Jadwigi Śląskiej w Zielonej Górze ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945-1960*, [w:] *Kultura i społeczeństwo na Środkowym Nadodrzu w XIX i XX wieku*, red. P. Bartowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2008, s. 219; J. Sikorski, *Długa droga do przelomu. Państwo a Kościół rzymskokatolicki w województwie zielonogórskim w roku 1956*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archivalny” 2005, nr 12, s. 116-117.

<sup>16</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, Notatka służbowa, grudzień 1957 r.

<sup>17</sup> W myśl dekretu z 31 grudnia 1956 r. zmniejszono liczbę stanowisk kościelnych, których objęcie wymagało akceptacji strony rządowej. Brak uwag przez okres trzydziestu dni formułowanych przez stosowne Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w odniesieniu do danego kandydata na proboszcza zgłoszonego przez czynniki kościelne traktowano jako wyrażenie zgody. Kościół mógł również swobodnie z pominięciem opinii urzędników, zwalniać z posad duchownych. Ograniczono też tekst ślubowania na wierność państwu do następującego zdania: „Ślubuję uroczyste dochować wierności Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, przestrzegać jej porządku prawnego i nie przedsięwziąć niczego, co mogłoby zagrażać dobru Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”. Wcześniejszy dekret z 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych został zniesiony, *Dekret z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych*, [w:] *Państwowe prawo wyznaniowe Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wybór tekstów źródłowych (według stanu z dnia 1 kwietnia 1977 r.)*, zebrał M. Fąka, Warszawa 1978, s. 61-62; R. Gryz, *Państwo a Kościół w Polsce 1945-1956 na przykładzie województwa kieleckiego*, Kraków 1999, s. 340; M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1999, s. 202-203.

<sup>18</sup> APZG, sygn. 509, Zespół Akt KW PZPR w Zielonej Górze, Kancelaria I sekretarza, Meldunek specjalny nr 1 dot. sytuacji w okresie przedwyborczym na terenie wojew. zielonogórskiego, Zielona Góra, 22 grudnia 1956 r.; W. Sygnatowicz, *Wspomnienia*, [w:] *Księga pamiątkowa...*, s. 567; D. Śmierczalski-Wachocz, *Ks. Infułat Władysław Sygnatowicz w dialogu z władzą ludową*, „Studia Paradayskie” 2009, t. 19, s. 247.

<sup>19</sup> Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu, sygn. IPN Po 060/44 t. 67 z 85, Informacja Nr 55/57, Zielona Góra, 19 października 1957 r.; D. Koteluk, *W nowych realiach. Wieś*

Posługę duszpasterską przerwała nagła śmierć biskupa Teodora Bensch 7 stycznia 1958 r. Pogrzb odbył się 11 stycznia tego roku. Trumna z ciałem została złożona w katedrze gorzowskiej<sup>20</sup>. Wspomnianą uroczystość wnikliwie śledzili urzędnicy zielonogórskiej administracji wyznaniowej, którzy odpowiednią notatkę przesłali do Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie<sup>21</sup>.

W artykule zamieszczono niepublikowane źródła poświęcone biskupowi Teodorowi Benschowi wytworzone przez administrację partyjno-państwową lub aparat bezpieczeństwa w okresie jego działalności kapłańskiej w Gorzowie Wlkp. w latach 1956-1958. Dokumentacja ta jest przechowywana w zbiorach: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu i Archiwum Państwowym w Zielonej Górze.

W źródłach zachowano oryginalny styl i pisownię.

## Dokument 1

### NOTATKA

#### z przebiegu powitania Biskupa Bensch

W dniu 15 XI 56 r. o godz. 11,20 przez Skwierzynę, z Poznania do Gorzowa Wlkp. przejeżdżał Ks. Biskup Bensch, w celu objęcia stanowiska w Kurii Gorzowskiej. W Skwierzynie został witany przez wiernych, gdzie między innymi dziewczynka powiedziała wiersz powitalny i wznoszone były okrzyki na cześć Biskupa.

W Gorzowie Wlkp. tego dnia zebrało się około 1.500 wiernych w celu powitania Biskupa. Na terenie przejazdu prawie wszystkie budynki były przybrane flagami narodowymi, w niektórych miejscach papieskimi i narodowymi. Wznoszono okrzyki „Niech żyje” i śpiewano „sto lat”. Po przybyciu do pałacu biskupiego, biskup Bensch wygłosił krótkie przemówienie powitalne, udzielając błogosławieństwa zebrany – z balkonu pałacu.

W dniu 15 XII 56 r. we wszystkich kościołach przynależących do diecezji gorzowskiej, będących na terenie tut. województwa dzwoniło w godzinach od 11 do 12,00 na przywitanie Biskupa.

W dniu 16 XII 56 r. odbyło się oficjalne powitanie i wprowadzenie do katedry, które miało przebieg następujący: o godz. 10-tej z pałacu biskupiego samochodem przyjechał Biskup do katedry i 100 m od katedry wysiadł z samochodu, a następnie prowadzony był pod baldachimem, przy wejściu do kościoła został powitany przez kanoników Kurii gorzowskiej i wzdłuż szpaleru utworzonego przez kleryków przeszedł do ołtarza. W imieniu księży i wiernych tutejszej diecezji przemówił oficjał sądu duchownego ks. Michalski, który między innymi

---

*zielonogórska w latach 1945-1956*, Zielona Góra 2011, s. 260.

<sup>20</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, Notatka służbowa w sprawie śmierci i uroczystości pogrzebowych biskupa diecezji gorzowskiej ks. Teodora Bensch, styczeń 1958 r.; *Schematyzm Diecezji Gorzowskiej rok 1969*, Gorzów Wlkp. 1969, s. 435.

<sup>21</sup> APZG, sygn. 3012, PWRN, WdSW, WdSW PWRN w Zielonej Górze do Urzędu do Spraw Wyznań Warszawa, Zielona Góra, 16 styczeń 1958 r.

powiedział krótki życiorys Biskupa Bensch, gdzie nadmienił, że pochodzi, on z poznańskiego, po skończeniu prawa na Uniw. pozn. z tytułem mgr. prawa wstępuje do Sem. Duch. w Gnieźnie, gdzie studiował filozofię i teologię, po skończeniu studiów w Sem. w roku 1932 studiuje prawo kanoniczne na KUL-u, po ukończeniu którego ze stopniem doktora prawa kanonicznego wysłany zostaje na dalsze studia do Rzymu. Wojna zastaje go w Poznaniu, gdzie w 1939 r. zostaje aresztowany przez gestapo i osadzony w obozie pod Poznaniem. Po zwolnieniu wyjeżdża do Warszawy a następnie do Lublina, gdzie jest wykładowcą na KUL-u. W roku 1944 wraca do Warszawy i przygotowuje księży na tajnych kompletach do objęcia placówek na Ziemiach Zachodnich. W 1945 roku obejmuje stanowisko Ordynariusza w Olsztynie. W roku 1951 zostaje usunięty z tego stanowiska i powraca do Warszawy, gdzie pracuje w Sekretariacie Episkopatu do chwili objęcia stanowiska Biskupa w Gorzowie Wlkp., na to stanowisko zostaje mianowany przez Piusa XII w roku 1951.

W tym samym dniu Biskup Bensch przyjmuje delegację wiernych w pałacu biskupim, jak również był na przyjęciu w Seminarium Duchownym.

#### Kazanie Biskupa:

Mówił o usuwaniu religii ze szkół wbrew porozumieniu z roku 1950, apelował do rodziców i młodzieży by domagali się wprowadzenia nauki religii do szkół, że obecnie to tylko od nich zależy czy nauka religii będzie w szkołach, czy też nie. Mówił, że w tych ciężkich czasach starano się zmienić człowieka chcąc mu zabrać Boga nie dając mu w zamian nic. Dalej twierdzi, że kościół musi wojować by usuwać trudności, jego poprzednik ks. Szelażek napotykał na duże trudności, które musiał pokonywać, że nie przyszedł na ugory, że przyszedł na dobrze uprawiony grunt, gdy miał obawy objęcia tego stanowiska Ks. Szelażek pocieszał go, że zostawia mu złotych ludzi, z którymi będzie łatwo pokonywać trudności.

Tak jak witanie, tak samo i odprowadzano Biskupa z Katedry pod baldachimem, wznoszone były okrzyki „Niech żyje” i śpiewano „sto lat”.

Kierownik  
Wydziału do Spraw Wyznań  
Stanisław Jabłoński

Źródło: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd do Spraw Wyznań, sygn. 47/417, k. 5, maszynopis.

## **Dokument 2**

### NOTATKA

z przeprowadzonej rozmowy z Biskupem Benschem w dniu 19 XII 56 r. w Prezydium  
Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze.

Na zaproszenie tut. Prezydium w dniu 19 XII 56 r. przybył na rozmowę ks. Biskup Bensch wraz z Kanclerzem Kurii Ks. Kumałą M. Ze strony Prezydium WRN udział w rozmowie brali: Przewodniczący WRN Lembas Jan, Sekretarz Prezydium WRN Korwel Henryk, Kierownik Wydziału do Spraw Wyznań – Jabłoński Stanisław.

Na rozmowie omówiono następujące sprawy. Sprawa obsadzenia duchownych stanowisk kościelnych, że do czasu wyjścia nowego aktu prawnego w tym kierunku obowiązuje dekret

z 9 II 1953 r. Ponadto kilka przykładów nie zgłaszania obsady stanowisk proboszczowskich, administratorów parafii oraz wikariuszy.

Po wspólnym omówieniu ustalono, że do czasu wyjścia nowego aktu prawnego w tej sprawie Kuria będzie zgłaszać każdorazowo projektowaną obsadę stanowiska kościelnego, z zastrzeżeniem że tutejsze Prezydium nie będzie utrudniać sprawę obsady stanowisk wikariuszowskich.

Następnie szeroko omówiono sprawę powrotu księdza Michalskiego – usuniętego w 1953 roku z parafii św. Jadwigi w Zielonej Górze. Omówiono zaistniałe antagonizmy wśród parafian św. Jadwigi, gdzie powstały dwie przeciwstawne sobie grupy. Jedna broniąca ks. Janika, druga domagająca się powrotu ks. Michalskiego. Na zapytanie ks. Biskupa Bensch jak Przewodniczący uważałby najlepsze rozwiązanie tej sprawy. Przewodniczący naświetlając swoje stanowisko wyjaśnił, że najlepsze rozwiązanie uważa by tak ks. Janik jak i ks. Michalski odeszli z Zielonej Góry, a na to stanowisko przyszedł ktoś trzeci.

Po wspólnym omówieniu tej sprawy ks. Biskup Bensch podał, że grupa domagająca się przyścia ks. Michalskiego jest liczniejsza i bardziej aktywna, oraz że niedopuszczenie do powrotu ks. Michalskiego na to stanowisko w celu wynagrodzenia mu wyrządzonych krzywd grupa ta byłaby niezadowolona i tym samym mogłoby dojść do niepotrzebnych incydentów. W związku z czym Biskup zobowiązuje się przeprowadzić rozmowę z ks. Michalskim i weźmie na siebie odpowiedzialność za właściwe zachowanie ks. Michalskiego na parafii. Ustalono, że dziś będzie rozmawiał z ks. Michalskim i dodatkowo upewni się czy nie popełni błędu biorąc na siebie odpowiedzialność za postępowanie ks. Michalskiego – o czym dodatkowo powiadomi. Na co przewodniczący WRN wyraził zgodę.

Następnie poruszono sprawę nauki religii w szkołach, m. in. w jaki sposób mają rodzice wyrażać swoją wolę odnośnie uczęszczania swoich dzieci na naukę religii. Ks. Biskup Bensch podał, że tą sprawę szeroko dyskutowali w Kurii, gdzie były zdania aby zrobić listę dzieci które mają uczęszczać na religię, na której wyrażaliby swoją wolę rodzice tych dzieci. Po omówieniu tej sprawy ustalono, że w środowiskach większych /miastach/ w zasadzie powinna być wyrażona wola rodziców na piśmie. W środowiskach mniejszych /wsiach/ zdanie rodziców może być wyrażone na piśmie lub ustnie.

Nawiązując do nauczania religii Ks. Biskup Bensch oświadczył, że po dotychczasowym stosunku władz państwowych do kościoła, gdzie w wielu wypadkach nie były dotrzymywane umowy, trudno jest mu uwierzyć aby władze państwowe z tak wspaniałym wyrozumieniem odnosiły się do nauczania religii w szkołach, stwierdził, że jak zobaczy, że w praktyce realizuje się to co jest uzgodnione, to wtenczas uwierzy i nabierze zaufania do naszych ustaw.

Przy tym Przewodniczący WRN omówił, że niektórzy księża na terenie województwa wywołują nazwiskami tych rodziców, których dzieci nie uczęszczają na naukę religii, jak również że dzieci uczęszczające na naukę religii prześladowają te dzieci, które nie uczęszczają – prosząc Biskupa aby wpłynął na księży by ci zaprzestali stosować takie metody, jak również by wpływali uspokajająco na dzieci by te nie prześladowały swych rówieśników nie uczęszczających na religię. Ks. Biskup Bensch przyrzekł, że zrobi wszystko ze swej strony by całkowita tolerancja i zrozumienie ze strony księży i ludzi wierzących była wprowadzona na terenie diecezji.

W dalszym ciągu Biskup Bensch m. in. oświadczył, że czytał życiorys Przewodniczącego WRN i odnosi się z dużym uznaniem i podziwem do jego osoby i widzi, że Pan Bóg nie poskąpił mu zdolności.

Ks. Biskup Bensch prosił by go często nie zapraszać na rozmowy do Prezydium, gdyż braku mu czasu, bo diecezja obejmuje trzy całe województwa i część dwóch województw, że drobniejsze sprawy w będzie załatwiał w jego imieniu ks. Kanclerz Kumala, a myśli że ze strony Prezydium Kierownik Wydz. do Spraw Wyznań.

Rozmowa przebiegała w przyjaznej atmosferze przy ciastkach i kawie, która trwała 1 godz. 15 min [...]”.

Źródło: Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej APZG), Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, Wydział do Spraw Wyznań, sygn. 3012, k. 5-6, maszynopis.

### Dokument 3

Zielona Góra, dnia 22 XII 1956 r.

ŚCIŚLE TAJNE

Egz. Nr 2

DO

I-SZEGO SEKRETARZA KW. PZPR.

W ZIELONEJ GÓRZE

TOW. WIECZORKA

/do rąk własnych/

MELDUNEK SPECJALNY NR. 1

dot. sytuacji w okresie przedwyborczym na terenie

wojew. zielonogórskiego (fragment)

Przybycie do Gorzowa ks. biskupa Benscha Teodora i objęciu przez niego stanowiska biskupa diecezji gorzowskiej wywołało pewne nie zadowolenie wśród części kleru kurii gorzowskiej, a szczególnie wśród księży zajmujących kierownicze stanowiska.

Przyczyną tego stanu rzeczy są poważne zmiany personalne przeprowadzone przez biskupa Benscha zwłaszcza w kurii [...].

Na podkreślenie zasługuje fakt jaki miał miejsce w listopadzie br. podczas wizyty b. ordynariusza kurii gorzowskiej księdza Szelażka u kardynała Wyszyńskiego, który wypytywał się o księży postępowych z diecezji gorzowskiej. W dalszej rozmowie ks. Wyszyński oświadczył, „że obecnie należy przyjąć ostry kurs w odniesieniu do księży postępowych”.

Jak wynika z powyższego wypowiedź księdza Wyszyńskiego odnośnie ks. postępowych jest już realizowana do pewnego stopnia przez nowo mianowanego biskupa diecezji gorzowskiej ks. Benscha Teodora.

Źródło: APZG, Zespół Akt KW PZPR w Zielonej Górze, Kancelaria I sekretarza, sygn. 509, k. 153, maszynopis.



**Dokument 4**

Zielona Góra, dnia 19 października 1957 r.

ŚCIŚLE TAJNE

Egz. Nr 3

Do

I-go Sekretarza Komitetu Wojew. PZPR  
w Zielonej Górze

na ręce tow. Wieczorka

INFORMACJA NR 55/57 (fragment)

Na podstawie uzyskanych na przestrzeni ostatnich miesięcy materiałów operacyjnych odnośnie działalności kleru katolickiego stwierdza się, że działalność Kurii Gorzowskiej idzie w kierunku:

- przesuwania księży postępowych na niższe stanowiska,
- ubiegania się o otwarcie nowych kościołów i organizowanie nowych parafii z równoczesnym żądaniem przydziału ziemi i budynków parafialnych,
- opanowanie młodzieży szkolnej i pozaszkolnej,
- udzielanie charytatywnej pomocy dla biednych katolików, a zwłaszcza dla repatriantów ze Związku Radzieckiego.

Po objęciu stanowiska kierownictwa Kurią Gorzowską przez Biskupa Benschę nastąpiło szereg zmian personalnych nie tylko w samej Kurii, ale i na wielu parafiach. Zmiany te dotyczyły szczególnie księży niewygodnych biskupowi Benschowi oraz księży, którzy w ubiegłych latach wykazywali swój lojalny stosunek do Władzy Ludowej.

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu, sygn. IPN Po o6o/44 t. 67 z 85, k. 116, maszynopis.